

NASRETTİN HOCA

VE

PSİKANALİZ

TİMUR'UN

RÜYASI

Çizgiler : FERRUH DOĞAN
Dr. HERMAN AMATO

Genel inançlara göre Nasrettin Hoca Timur ile çağdaş değil. Timur'dan önce yaşamış. Kanımızca Nasrettin HOCA'nın gerçek yaşamı değil de, yarattığı dalgalandırıcı önemli olan. Bir insan ne kadar büyük olursa olsun etkisini sürdüremez, halka mal olmaz, halkla birlikte büyümeyi, yücelmeyi ise büyüklüğünden epey kaybeder.

Timur Nasrettin Hoca ile gerçekte karşılaşmamış olsa bile, halkın yeniden yarattığı Nasrettin Hoca Timur'la karşılaşmış. Biz de ancak halkın yarattığı Nasrettin Hoca'yı tanıdığımız ve gerçek Nasrettin Hoca olarak onu bildiğimize göre Nasrettin Hoca Timur fıkralarını hiç çekinmeden aktarıyoruz.

Timur bir adamı çağırır: «Sen bana küfretmişsin» diye söylenir. Adam inkâr eder. Timur: «Ben bana küfrettiğini rüyamda gördüm» diyerek adamın kafasını uçurtur. Bunu duyan Nasrettin Hoca pınlı pırtısını topharak o şehirden kaçmaya bakar. Halk yalvarır: «Aman gitme sen bizim haklarımızı koruyorsun.» Kararından caymayan Nasrettin Hoca: «Her şey elimden gelir ama Timur'un rüyasına girmemek elimden gelmez» der.

Rüyalarımızda neler görüyoruz? Dış etkiler rüyalarımızda ne gibi değişiklikler yapar? Rüyanın görevi nedir? Rüyaların anlamı var mı? Gibi bir takım sorular FREUD'ü epey düşündürmüş ve bu sorulara psikanaliz yöntemini uyguluyarak cevap bulmaya çalışmıştı. FREUD bir insan psikanalizi nasıl öğrenir? Sorusuna «Kendi rüyalarını tahlil etmek suretiyle» cevabını vermiştir. Herhalde sonraları herkesin kendi kadar cesur ve hoşuna gitmeyen gerçeklere dayanıklı olmadığını anlamış olacak ki psikanalizi öğrenmek için öğrencinin psikanalize tâbi tutulmasını şart olduğunu ileri sürmüştür.

İki kitap. Varlık yayınları FREUD'ün rüyalarla ilgili iki kitabını yayınlamıştır. Dr. İbrahim TÜREK'in RÜYALAR ÜZERİNE İKİ DENEME'si bunlardan biridir. İkincisi FREUD'ün RÜYALAR VE YORUMLARI. Birinci kitap FREUD'ün halk için verdiği bir konferans serisinin rüyalarla ilgili olan 11 konferansını toplamaktadır. FREUD'ün diğer konferansları da daha az ilginç değildir. Onların da dilimize çevrilmesini dileriz. Dr. İbrahim TÜREK tarafından yazılmış olan birinci deneme en az FREUD'ün konferansları kadar ilginçtir. Bu çalışma rüya konusunu günümüze kadar getirmektedir. FREUD'ün «Rüyalar ve Yorumları» adlı ikinci kitabı da birincisi kadar değilse bile, gene de rüyalar hakkında oldukça bilgi vermesi bakımından ilginçtir. Her iki kitabı salık veririz.

Türk diline rüya ile ilgili oldukça kitap kazandırıldığına göre rüya konusuna değinmemem mümkündür. Ancak ilk yazılarımda konuyu başka bir açıdan almış olduğumdan FREUD rüya ile ilgili neler söylemiştir? Ben rüya ile ilgili neler söylemişim? Bunlar birbirine karışarak FREUD hakkında yanlış fikir vermesin diye konuyu yeniden ele almayı görev biliyorum.

Rüyalar ve Masallar. Herhalde okurlar şimdide kadar yazdıklarımızdan Nasrettin Hoca fıkraları ile rüyalar ya da daha genel konuşmak gerekirse fıkralar ile rüyalar arasındaki yakınlığı sezmişlerdir. Rüyalar bir kişiyi yakından ilgilendirdiği halde fıkralar bütün bir ülkeyi ilgilendirerek dilden dile dolaşır. Fıkraların tutunmasını sağlayan acaba iç dünyamıza tutukları ışık mıdır? Fıkralar insanlığın ortak düşü müdür? Özellikle halk fıkraları herkesin rüyasından bir parça katmasıyla geliştirilen, çeşitli açılardan bakılabilen,

Taşınacak değil taşıyacak demıştım...

görüş düzeyine göre değişik anlamlar alan, herkesin iç dünyasına göre yorumlaması yüzünden sevdiği ve tuttuğu, aslında anlamsız —ya da dinleyiciye göre değişen çok anlamlı— öyküler değil midir?

Eğer öykülerin ya da fıkraların uyanıkken yaratıldığını kabul edersek, uykuda gördüğümüz rüyalarla uyanıkken kurduğumuz düşler arasında büyük fark kalmaz. Tek fark uyanıkken kurduğumuz düşleri başkalarına anlatabiliyoruz. Rüya esnasında ise bunu yapmamıza imkân yok. Sanki o düşün içine kendimiz de katılıyor, hayalimizde şekillenen olaylar gerçekten geçiyormuş gibi davranıyoruz. Rüya anlatıldıktan sonra bir çeşit sözlü fıkraya dönüşüyor. Aslında rüyanın değil, bu sözlerin yorumu yapılabiliyor.

Bilindiği gibi halk rüyaların anlamlı olduğuna ve istikbali bildirdiğine inanır. Bilim adamları ve hekimler bu görüşü komik bulmuşlardır. Özellikle hekimler gerek dış uyarıların gerekse iç organ bozuklukları ile ilgili uyarıların rüyaları doğurduğuna inanırlardı. İç organ derken Mide, barsak, karaciğer gibi organlar kastedilmektedir. Beyinle ilgili kabul edilen ruhsal olaylar bu gruba sokulsaydı, hekimlerin yorumları belki de FREUD'ünkünü andıracaktı. Ama hekimler hazımsızlık gibi gözle görülür mide barsak bozukluklarını kastediyorlardı.

FREUD'ün yorumu biraz halkınine yaklaşıyor. FREUD «Rüyaların gizli bir anlamı vardır. Ama bu anlam, gâipten haber veren istikbalin bildiricisi bir anlam değil, kendi kendimize bile itiraf etmediğimiz iç düşüncelerimizin, iç isteklerimizin, bastırılmış isteklerimizin dile gelişidir» der.

Bu anlamı nasıl aydınlatacağız? Serbest çağrışım yöntemi ile. Bu yöntem hakkında bir fikir vermek için bir fıkra anlatalım.

Kör Ve Kuğu. Körün biri sormuş : «Beyaz nedir?» «Kuğu kuşunun rengidir» cevabını almış. Bu kez : «Kuğu kuşu nedir?» diye sormuş. «Boynu bükük bir kuştur» demiş karşısındaki. Kör gene «Bükük nedir?» diye sormuş. Sinirlenen adam da körün kolunu bükerek : «Bükük budur» demiş. Kolunu kurtarmıya çalışan kör ise acı içinde : «Şimdi anladım beyazın ne demek olduğunu» diye söylenmiş.

Psikanalizde de bir fikir diğerini çağrıştıra çağrıştıra, bir hatıradan diğer hatıraya geçiliyor ve eninde sonunda en dipteki bizi incitmiş olan çocukluk hatıralarına varılıyor. Bu hatıraları kendimiz bile kabul kabul etmek istemeyiz. Rüyaların nedeni olarak çoğu zaman bu hatıralar kabul ediliyor.

FREUD özel hayatı hakkında fazla bilgi vermek istemediği için yorumlarını aktarırken hikâyeyi yarıda kesmiştir. Bir çok rüyaları sonuna kadar anlatmamıştır. Fıkraların bir dış anlamı ve bir de gizli anlamı olduğunu önceki yazılarımızda çeşitli örneklerle anlatmaya çalıştık ve bu anlamlara varmak için sembollerden yararlandık. Rüyalarda da bir gizli bir de açık anlam vardır. Bazı hallerde aç bir çocuğun rüyasında çilek görmesi örneğinde olduğu gibi, bu iki anlam çakışabilir. Rüyalar bize gerçek dışı ve anlamsız göründükleri ölçüde iç anlamı yakalamak psikanalizciler için önem kazanır ve serbest çağrışım yolu ile bu anlama varılmaya çalışılır.

Çocuk rüyaları istekleri olduğu gibi belirten basit anlaşılır rüyalarlardır. İnsan büyüdükçe Ben (Ego) teşekkül eder. Her isteğin yerine getirilmesinin doğru olmadığını öğrenen kişi bazı isteklerini bastırır. Uyku halinin kişiyi gevşetmesinden yararlanan bu istekler bilinç yüzeyine çıkar. Gene de bu istekler küçük çocukta olduğu gibi açık olarak anlatılmaz. Çünkü açık anlatılsa kişi heyecanlanacak belki de uya-

nacak. Bu istekler kişinin anlayamayacağı bir şekilde ortaya çıkarlar ve sansürün (ki sonraları buna üst ben ya da vicdan denmiştir) etkisinden sıyrılırlar. Böylece rüyaların mesajlarını gizli yoldan anlatması bir zorunluktur.

Ancak, sembollerden yararlanmanın, sansürün etkisinden sıyrılmak yüzünden olması konusu tenkitlere yol açmıştır. Nasıl oluyor da gündüzün ya da bazan rüyada açık açık gördüğümüz bazı cinsel konuları gece bazı rüyalarda görürken bir çekingenlik maskesine bürünüp sembollerle anlatmak gereğini duyalım? Hiç de sembolik bir şekilde anlatılmamış cinsel rüyalar mevcuttur.

Buna çeşitli cevaplar verilebilir. Sembolik anlatmada aynı sembol birden fazla şey anlatmış oluyor. Örneğin, bir kızın cinsel organ yerine yılan görmesi, onun hem isteğini hem de o istekten korkusunu daha kolay anlatmış olur. Çünkü gerçekte kişi ikiye bölünmüştür, bir tarafı ile cinsel hayata özenmekte diğer tarafı ile o hayattan çekinmektedir. Yani sembolik anlatım sansür yüzünden değil, daha ekonomik olduğu için, daha kısa yoldan daha çok şeyler anlattığı için tercih edilmektedir.

Diğer yandan sansürün uykuda bu kadar ince noktaları nasıl yakaladığı yani uyuyan vicdanın nasıl bu kadar uyanık olduğu noktası tenkit edilmiştir. Sansürün ne çalışma şekli ne çalışma zamanı bilinmeyen bir benzetmeden başka bir şey olmadığı düşünülürse, bu itiraza şu cevap verilebilir: Sansür uyanırken çalışmış ve kişi ıstıraplı hatıralardan kaçınarak onları sık sık kullanmaktan vaz geçmiş, onların yerine daha kolay eriştiği sembolik anlatımlar ya da yer değiştirmiş hatıralar koymuştur. Rüyada da bu olay devam etmektedir. Böylece eskiden yasaklanmamış olan semboller ya da hatıralar uyku halinde de bilince daha kolay erişmektedir. Ruhsal yaşantı güç anlatımı değil, basit anlatımı tercih edecektir. Rüyalar sözlü kelimelerle anlattığımız olayları göze etki yapan şekillerle ile getirmektedir. Alıştığımız sözlü ve yazılı kelimeler yerine daha çok göze seslenen görüntüler kullanılmaktadır. Küçük çocuk da doğduktan sonra etrafını seçmeğe başlar başlamaz, dış dünya ile ilişkilerini, sözlerle, yazılarla değil gördüğü şekillerle sürdürmektedir. Yani çocuk anlamayı ilk önce gözleri ile öğrenmekte sonradan söze ya da yazıya geçmektedir. Bu bakımdan rüyalar hiyeroglif yazısına benzer. Kelimeler yerine görme görüntü-

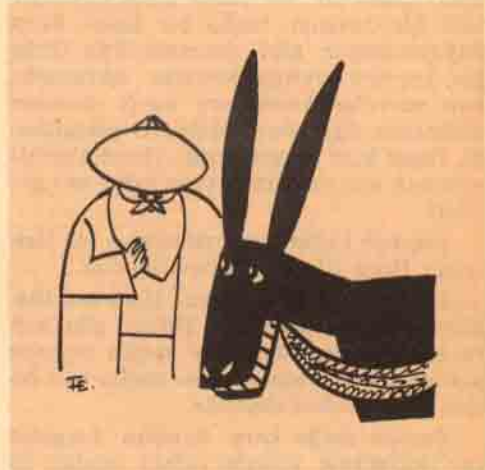
leri konarak durum anlatılır. Bu anlatım daha ekonomiktir. Bir resmin gösterdiğini insan 10 sayfada güç anlatır. Nasıl bir kelimenin ne zaman ilk defa öğrenildiği hatırlanmazsa ilk görüntülerin de ne anlamlara geldiğini hangi duygularla birleştiğini hatırlamak güçtür. Genellikle rüyalar kısımlara bölünür ve her bir kısım için serbest çağrışım metodu uygulanırsa, önce bir evvelki günün bazı izlenimleri yakalanır. Olay daha ileri sürdürülürse yani serbest çağrışım metodu daha ileri götürülürse kişinin çocukluğunda önem verdiği ve kendinin de inkâr ettiği bazı istekler ve anılar yakalanır. FREUD'e göre rüyanın gizli düşüncesi bu duygular ya da isteklerdir.

Kaynağını bu duygulardan alan rüyada, bu istekler çeşitli dallanmalara ayrılmakta çeşitli kılık değiştirmeleri ve anlatım imkânlarından yararlanarak rüyanın açık kapsamını ortaya koymaktadır. Bu anlatımda her bir sembol ya da rüya parçası birden fazla gizli düşünceyi kapsıyabilmektedir.

Rüya işi psikanalize göre, gizli kapsamı açık kapsama dönüştürmektir. Bu iş yoğunlaştırma, yer değiştirme, oyunlaştırma ve sembolleştirme işlemleri yardımı ile yapılır.

Yoğunlaştırma (Kondansasyon). Aynı sembolün ya da rüya kısmının birden fazla anıyı temsil etmesine yoğunlaştırma denir. Rüyalarla fıkralar arasında büyük fark olmadıktan örnekleri daha alışıktığımız fıkralardan vereceğiz. Eğer okurlar Nasrettin Hoca'nın kurdun kuyruğu koparsa fıkrasının çeşitli yorumlarını hatırlarlarsa (ilk yazılarımızı okuyunuz)

Bu eşeğin başı benim ama...

kurdun hem anayı hem de babanın cinsel organını temsil ettiğini hatırlıyacaklardır. İki değişik anı bir cisimde toplanmış adeta yoğunlaşmıştır. Kurt sözcüğü köpeği andıran bir hayvan için kullanıldığı gibi, kurtlu elma sözünde belirtildiği gibi erkek organı andıran bir küçük canlı olarak da tasarlanabilir.

Rüyada Çelişiklik Yoktur. Bu iki fikir çelişik olsa bile, yani kurdun, hem memeli hem de böcek sürfesi olması imkânsız olsa bile, bu iki anlatımın her ikisi de doğrudur. Çünkü rüyada VEYA kelimesi yoktur. VE kelimesi vardır. Yani ikisi bir arada olmayacak şeyler rüyada birlikte ortaya çıkabilir.

Ayrıca rüyada değilleme yoktur. Bir şey kendi zıddı ile anlatılabilir. «Köpek değil» yerine köpek çıkarılır ortaya. «Ölü değil» yerine bir ölü belirebilir. Deęilleme olmamasının ne gibi garip sonuçlar verebileceğini belirtmek üzere bir Nasrettin Hoca fıkrası anlatalım :

Taşınacak Değil Taşıyacak. Nasrettin Hoca çok yorgunmuş. Kendini taşımaya için bir eşek yollaması için tanrıya dua etmiş. Eşek yerine karşısına silâhlı bir zorba çıkmış ve Nasrettin Hoca'yı yorgun olan taşı taşımaya için zorlamış. Sonunda sipahinin gideceği köye varmışlar. Yerlerde sürünen Hoca mırıldanmış «Ulu tanrım ben senden taşınacak DEĞİL taşıyacak istemiştin, sen tam tersini verdin!»

Oyunlaştırma. Rüyalarda fikirler, sahneler ve görüntüler halinde belirtilir. Adeta o fikir bir oyun gibi sahneye konmuştur. Buna rüyanın oyunlaştırma (dramatizasyon) görevi denir.

Yer Değiştirme. Rüyanın en önemli işlemlerinden biri yer değiştirme (deplasman) görevidir. Bir sahna karşı duyduğumuz bir duyguyu başka bir kişiye karşı duyuyormuşuz gibi davranabiliriz. Örneğin, kurdun kuyruğu koparsa fıkrasında, kurt yavruları kardeşlere karşı duyulan düşmanca duyguları üzerlerine çekmişlerdi. İmad kurt yavrularını (kardeşlerini) avlamak için mağaraya (ana rahmine) girmişti.

Şimdiye kadar anlattıklarımızı bir Nasrettin Hoca fıkrası ile toparlıyalım.

Eşegin Başı Bizim Ama. Hoca'nın Eşeginin yularını çalmışlar. Birkaç gün sonra hoca yuları başka bir eşegin başında görmüş. Hoca şaşmış : «Bu eşegin başı bizim ama gövdesi değişik».

Burada eşege karşı duyulan duygular yer değiştirme yoluyla yulara oradan da

diğer eşege geçmiş. Fıkroda yoğunlaşma da vardır. Hem başka bir eşek hem de Hoca'nın eşegi aynı eşekte birleşmiş. Yoğunlaşmanın özel bir yer değiştirme şekli olduğu açıkça göze çarpıyor. Ayrıca bu fıkrada değilleme yoktur. Hoca bu benim eşegim değil, diyememiş. Oyunlaştırmaya gelince bu fıkrada göze çarpmıyorsa bile Ferruh DOĞAN'ın çizdiği fıkraya ile ilgili şekil fıkrayı sahneye koymuş oluyor. Sözlü deyimlerle anlatılan fıkraya böylelikle göze seslenen bir şekil almış oluyor.

Sembollerle Anlatım. Rüyanın işlemlerinden biri de sembollerle anlatımdır. Sembollerle ilgili örnekleri eski yazılarımızda uzun uzun fıkraları açıklıyarak verdik. Rüyada da sembollerden yararlanılır. Bunlar fıkralardaki aynı sembollerdir.

Bu semboller serbest çağrışım dışında rüyaların aydınlatılmasına yardım ettiği gibi düşler ile folklor arasındaki yakınlığı belirtmek bakımından da yardımcı olur.

İkincil İşlemler. Rüya gören rüyasını anlatırken bir takım katkılarda bulunur, anlatımı makul yapmak için bazı eklemeler yapar ya da hafızası ona oyun oynar. Rüyada anlatma sonucu meydana gelen bu değişikliğe ikincil işlemler denir.

Özetlersek rüya işi, gizli kapsamın açık kapsam haline geçene kadar gerekli olan işlemlerdir. Bunlar yoğunlaştırma, yer değiştirme, sembollerle anlatım ve oyunlaştırma işlemleridir. Rüya aktarılırken buna ikincil işlemler de katılarak rüyanın şeklini biraz daha değiştirir.

Bu yüzden rüyanın gizli kapsamı, açık kapsamdan çok karışık ve uzun olan işlemler yardımı ile ve serbest çağrışım metodundan yararlanarak çözülür.

Sembolün gerçek bir cismi mi yoksa o cismin, alıştığımız şeklinden değişik olarak sembolik bir anlatım aracı haline çevrilip çevrilmediğini düşünerek yorumlarda ihtiyatlı davranmak gerekir.

Şu soru akla gelebilir : Acaba rüyayı doğuran neden iç kapsamdaki istekler midir ? Yoksa serbest çağrışım yöntemi uygulandığı için bu isteklere yan ürün olarak mı varılmıştır ? Yani rüyayı doğuran neden bu istekler değil de biz bu iç isteklere serbest çağrışım yöntemini kullandığımız için mi eriştik ?

Pratik olarak bu soruyu sormak önemsizdir. Çünkü psikanalizmin amacı gizli çocukluk isteklerini yakalamak olduğuna göre bu amaca nasıl olsa varılmış oluyor.

Teorik olarak bu sorunun cevabını vermek güçtür. Bunu çözümliyecek deney kolay tasarlanamaz.

Ama FREUD'un ruh hastalarından aldığı ilhamlara göre, bir istek kendini anlatmak için çabalar ve engellerle karşılaşır. Bu çatışmalardan bir takım arzular ortaya çıkar. FREUD'e göre rüyaları, çocukluk rüyalarında açıkça görüldüğü gibi isteklerin doğurduğunu düşünmek akla yakındır. Erginlerde bu istekler engellerle karşılaştığından rüyalar karmakarışık olur.

Diğer yandan Birinci Dünya Savaşından sonra travmatik nörozlu hastaların ortaya çıkması bütün nörozların çocukluk yıllarının cinsiyet hayatına bağlanamayacağını göstermiş oluyordu. Şarapnel patlamaları sonucu büyük heyecanlar yüzünden

ortaya çıkan bu ruh hastaları hiç de istemedikleri bu korkulu sahneleri rüyalarında tekrar tekrar görüyordu. O halde rüyaların tek başına isteklere bağlanmaması akla daha yakındır. Anlatılmak istenen sıkıntılı anılar da rüyanın nedeni olabilir. Rüyanın nedeni ile ilgili kesin bir cevap bulmak güçtür.

Özetlersek, FREUD'un ilk nazariyelerinde Rüya, zevk prensibine dayanarak insanın isteklerini yerine getirir ve böylece kişiyi iç uyaranlardan kurtararak uykunun devamını sağlar.

Sonraları FREUD bu sözlerini biraz değiştirerek şu deyimini kullanmıştır: Rüya bastırılmış istekleri gerçekleştirme teşebbüsüdür.

Madde Evreni Konuşuyor : UZAYA AÇILMA NEDENİ

Dr. TOYGAR AKMAN

— «Madde Evreni» nin milyarlarca yıl süren evrimi sonunda meydana gelen İnsanoglu !

Niçin, Uzaya açılmak için, böylesine çrpınıyorsunuz ?..

Oysa, çok genç bir gezegende yaşıyorsunuz. Bu Dünya, «İnsan» adı verilen varlıkları, daha yüzbinlerce yıl besleyip yetiştirecek bir ortamda ! Bilim ve Teknikteki ilerlemelerle, Dünya'nızı çok daha kolay ve çok daha huzurla yaşanılır hâle koymaktasınız. Belki, çok yakın bir gelecekte, «Savaş» adı verilen korkunç felâketi de tamamen ortadan kaldıracak ve «Barış ve Sükunu» yeryüzünün bütün köşelerine yerleştireceksiniz. «Şuur Yapınız», bir yandan, bütün hastalıkları yok etme ve «Doğa'ya hâkim olma» yolunda didinirken, bir yandan da «Savaş» yok etme» uğrunda çalışıyor. Er ya da geç, bunda da tam bir başarıya varacaksınız.

Fakat, huzursuzluğun bitmiyor İnsanoglu !... İlle de Uzaya açılmak istiyorsun !..

Seni, bu yolculuğa iten kuvvetin ne olduğunu gereği kadar bilmeden, hemen bü-

tün «Hayal Gücü»nü, bu işde kullanıyorsunuz !

Bu uzaya açılma heyecanının, neden ile geldiğini, bir kez de ben «Cansız Madde»den, dinlemek istemez misin ?

Siz «İnsan»lar, yaptığımız incelemeler sonunda, «İlkel Evren Maddesi»nin 4 ilâ 5 milyar yıl önce genişlemeye başladığını ve bugünkü dev yıldızların, o tarihten itibaren ufacık gaz kütleleri halinde toplanıp büyümeye başladıklarını, hesaplamış bulunuyorsunuz.

Milyarlarca yıllık «Evrin Tarihi» içinde, bu yıldızların içerlerinde bulunan elementler arasında «atomik reaksiyon»ların yavaşladığını ve çevrelerinden fıskıran «gaz» ve «toz»lardan, bugünkü gezegenlerin teşekkül ettiğini biliyorsunuz. Hemen, hemen, 4 ilâ 5 milyar yıl sonra da, bu «gezegen»lerin, çıplak yüzeylerinin yeşillikle örtüldüğünü ve kendi yıldızlarından gelen «ışın»ların etkisi ile bu gezegenlerde yeni bir kimyasal «gelişme» olduğunu bilimsel delillerle ortaya koyuyorsunuz. Bütün bunların yanı sıra da Dünyanızda «Canlı Var-